STANOVISKO GENERÁLNÍ ADVOKÁTKY VERICI TRSTENJAK

přednesené dne 8. září 2011 [1]

I – Úvod

1. Projednávaná žádost o rozhodnutí o předběžné otázce Okresního soudu v Chebu (dále jen „předkládající soud“) se týká výkladu nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech [2].

2. Podstatou otázek předkládajícího soudu je, zda ustanovení nařízení č. 44/2001 brání takové vnitrostátní právní úpravě, podle které může být v případě podání žaloby proti žalovanému, jehož bydliště není známo, ustanoven procesní opatrovník, který tohoto žalovaného zastupuje v rámci řízení. Projednávaná věc po obsahové stránce souvisí s věcí C-292/10, G. [3], ve které jsou částečně kladeny podobné otázky.

3. V této souvislosti se předkládající soud dále táže, zda může být podle článku 24 nařízení č. 44/2001 příslušným, pokud se takový opatrovník vyjádří k obsahu věci, aniž namítá nepříslušnost předkládajícího soudu (dále jen „účast na řízení bez vznesení námitek“).

4. Dále chce předkládající soud zjistit, zda může dohoda o místní příslušnosti soudu zakládat konkludentně i dohodu o mezinárodní příslušnosti ve smyslu čl. 17 odst. 3 nařízení č. 44/2001 a jak může skutečnost, že dohoda o místní příslušnosti soudu není případně z důvodu své zneužívající povahy podle čl. 3 odst. 1 a článku 6 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách [4] závazná, ovlivnit platnost dohody o mezinárodní příslušnosti.

1 — Původní jazyk stanoviska: němčina; jednací jazyk: čeština.
2 — Úř. věst. L 12, s. 1; Zvl. vyd. 19/04, s. 42.
3 — Úř. věst. C 346. s. 23.
4 — Úř. věst. L 95, s. 29; Zvl. vyd. 15/02, s. 288.

II – Použitelné právo

A – *Právo Unie* [5]

1. Listina základních práv

5. Článek 47 Listiny základních práv Evropské unie (dále jen „Listina“) upravuje právo na účinné prostředky nápravy a spravedlivý proces. Jeho odstavce 1 a 2 stanoví:

„Každý, jehož práva a svobody zaručené právem Unie byly porušeny, má za podmínek stanovených tímto článkem právo na účinné prostředky nápravy před soudem.

Každý má právo, aby jeho věc byla spravedlivě, veřejně a v přiměřené lhůtě projednána nezávislým a nestranným soudem, předem zřízeným zákonem. Každému musí být umožněno poradit se, být obhajován a být zastupován.“

2. Nařízení č. 44/2001

6. Nařízení č. 44/2001 obsahuje pravidla pro určení příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech [6]. Jeho body 2, 3, 11 a 13 odůvodnění znějí:

„(2) Určité rozdíly mezi vnitrostátními pravidly pro určení příslušnosti a pro uznávání rozhodnutí ztěžují řádné fungování vnitřního trhu. Je třeba přijmout předpisy, které umožní sjednotit pravidla pro určení příslušnosti v občanských a obchodních věcech v mezinárodním ohledu a zjednodušit formality s ohledem na rychlé a jednoduché uznávání a výkon rozhodnutí členskými státy, pro které je toto nařízení závazné.

(3) Tato oblast náleží do oblasti soudní spolupráce v civilních věcech ve smyslu článku 65 Smlouvy.

[…]

(11) Pravidla pro určení příslušnosti musí být vysoce předvídatelná a založená na zásadě, podle které je příslušnost obecně založena na místě bydliště žalovaného, a musí být na tomto základě vždy

5 — V souladu s označeními používanými v SEU nebo SFEU je výraz „právo Unie“ používán jako souhrnný výraz pro právo Společenství a právo Unie. Bude-li dále řeč o jednotlivých ustanoveních primárního práva, budou uváděny předpisy použitelné *ratione temporis*.

6 — Dále budou uváděna ustanovení nařízení č. 44/2001 použitelná v rozhodné době.

určitelná, kromě několika přesně určených případů, kdy předmět sporu nebo smluvní volnost stran opravňuje k použití odlišného určujícího hlediska. Sídlo právnické osoby musí být v nařízení samostatně vymezeno tak, aby společná pravidla byla přehlednější a zamezilo se sporům o příslušnost.

[…]

(13) Pokud se týče pojištění, spotřebitelských a pracovních smluv, měla by být slabší strana chráněna pravidly pro určení příslušnosti, která jsou jejím zájmům příznivější než obecná pravidla."

7. Kapitola II nařízení obsahuje pravidla pro určení příslušnosti. Oddíl 1 této kapitoly obsahuje obecná ustanovení. Články 2, 3 a 4 nařízení, které se nacházejí v tomto oddíle, stanoví:

„*Článek 2*

1. Nestanoví-li toto nařízení jinak, mohou být osoby, které mají bydliště na území některého členského státu, bez ohledu na svou státní příslušnost žalovány u soudů tohoto členského státu.

2. Na osoby, které nejsou státními příslušníky členského státu, v němž mají bydliště, se použijí pravidla pro určení příslušnosti, která se použijí pro jeho vlastní státní příslušníky.

Článek 3

1. Osoby, které mají bydliště na území některého členského státu, mohou být u soudů jiného členského státu žalovány pouze na základě pravidel stanovených v oddílech 2 až 7 této kapitoly.

2. Na tyto osoby nelze použít zejména pravidla pro určení příslušnosti uvedená v příloze 1.

Článek 4

1. Nemá-li žalovaný bydliště na území některého členského státu, určuje se příslušnost soudů každého členského státu podle jeho vlastních právních předpisů, s výhradou článků 22 a 23.

2. Proti takovému žalovanému se každá osoba, která má bydliště na území některého členského státu, může v tomto státě odvolávat bez ohledu na svou státní příslušnost na pravidla pro určení příslušnosti platná v tomto státě, zejména na pravidla uvedená v příloze I, stejným způsobem jako jeho vlastní státní příslušníci."

8. Oddíl 4 upravuje příslušnost ve věcech spotřebitelských smluv. Obsahuje články 15, 16 a 17. Článek 15 uvádí:

„1. Ve věcech týkajících se smlouvy uzavřené spotřebitelem pro účel, který se netýká jeho profesionální nebo podnikatelské činnosti, se příslušnost určuje podle tohoto oddílu, aniž jsou dotčeny článek 4 a čl. 5 bod 5,

[…]

b) jedná-li se o půjčku návratnou ve splátkách nebo o jiný úvěrový obchod určený k financování koupě takových movitých věcí nebo

c) ve všech ostatních případech, kdy byla smlouva uzavřena s osobou, která provozuje profesionální nebo podnikatelské činnosti v členském státě, na jehož území má spotřebitel bydliště, nebo pokud se jakýmkoli způsobem taková činnost na tento členský stát nebo na několik členských států včetně tohoto členského státu zaměřuje, a smlouva spadá do rozsahu těchto činností.“

Článek 16 odst. 2 nařízení uvádí:

„Smluvní partner může podat žalobu proti spotřebiteli pouze u soudů členského státu, na jehož území má spotřebitel bydliště.“

Článek 17 bod 3 nařízení zní následovně:

„Od ustanovení tohoto oddílu je možné se odchýlit pouze:

[…]

3. dohodou uzavřenou mezi spotřebitelem a jeho smluvním partnerem, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště nebo obvyklý pobyt v témže členském státě, jestliže tato dohoda zakládá příslušnost soudů tohoto členského státu, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto členského státu přípustná.“

9. Oddíl VII nařízení č. 44/2001 se týká dohod o příslušnosti a zahrnuje články 23 a 24.

10. Článek 23 odst. 5 nařízení stanoví:

„Dohody o příslušnosti ani obdobná ustanovení v zakládající listině trustu nemají právní účinek, jsou-li v rozporu s články 13, 17 nebo 21 nebo pokud mají soudy, jejichž příslušnost má být vyloučena, na základě článku 22 výlučnou příslušnost."

11. Článek 24 nařízení stanoví:

„Není-li soud jednoho členského státu příslušný již podle jiných ustanovení tohoto nařízení, stane se příslušným, jestliže se žalovaný řízení před tímto soudem účastní. To neplatí, pokud se žalovaný účastní proto, aby namítal nepříslušnost soudu, nebo je-li jiný soud podle článku 22 výlučně příslušný."

12. Článek 26 odst. 1 a 2 nařízení stanoví:

„1. Pokud se žalovaný, který má bydliště na území jednoho členského státu a je žalován před soudem jiného členského státu, řízení před tímto soudem neúčastní, prohlásí soud bez návrhu, že není příslušný, nevyplývá-li jeho příslušnost z tohoto nařízení.

2. Soud řízení přeruší do té doby, než bude prokázáno, že žalovaný mohl obdržet návrh na zahájení řízení nebo jinou rovnocennou písemnost v dostatečném předstihu, který mu umožňuje přípravu na jednání před soudem, nebo že k tomu byly učiněny veškeré nezbytné kroky."

13. Kapitola V nařízení obsahuje obecná ustanovení. Článek 59 nařízení, který je uveden v této kapitole, upravuje:

„1. Pro posouzení, zda má strana řízení bydliště na území členského státu, u jehož soudů byl podán návrh, použije soud své právo.

2. Nemá-li strana řízení bydliště v členském státě, u jehož soudů byl návrh podán, použije soud pro posouzení, zda má strana řízení bydliště v jiném členském státě, právo tohoto členského státu."

14. Kapitola VII nařízení upravuje jeho vztah k jiným právním nástrojům. Článek 67, který tato kapitola obsahuje, stanoví:

„Tímto nařízením není dotčeno uplatňování ustanovení, kterými se upravuje příslušnost a uznání a výkon rozhodnutí ve zvláštních věcech a která jsou obsažena v právních aktech Společenství nebo ve vnitrostátních právních předpisech harmonizovaných k provedení těchto aktů."

3. Směrnice 93/13

15. Směrnice 93/13 směřuje proti zneužívajícím klauzulím ve spotřebitelských smlouvách.

16. Článek 3 této směrnice stanoví:

„1. Smluvní podmínka [klauzule], která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou [zneužívající], jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti [požadavkem dobré víry] způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.

[…]

3. Příloha obsahuje informativní a nevyčerpávající seznam podmínek [klauzulí], které mohou být pokládány za nepřiměřené [zneužívající].“

17. Podle bodu 1 písmene q) přílohy jsou klauzulemi podle čl. 3 odst. 1 klauzule, jejichž cílem nebo následkem je zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, nepřiměřené omezování důkazů, které má spotřebitel k dispozici, nebo ukládání důkazního břemene, které by podle použitelných právních předpisů mělo příslušet druhé smluvní straně, spotřebiteli.

18. Článek 5 první a druhá věta směrnice zní následovně:

„V případě smluv, v nichž jsou všechny nebo některé podmínky [klauzule] nabízené spotřebiteli předloženy písemně, musí být tyto podmínky sepsány jasným a srozumitelným jazykem. Při pochybnosti o významu některé podmínky má převahu výklad, který je pro spotřebitele nejpříznivější.“

19. Článek 6 odst. 1 této směrnice stanoví:

„Členské státy stanoví, že nepřiměřené podmínky [zneužívající klauzule] použité ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem nejsou podle jejich vnitrostátních právních předpisů pro spotřebitele závazné a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených podmínek [zneužívajících klauzulí].“

B – *Vnitrostátní právo*

20. Ustanovení § 173 odst. 1 Občanského soudního řádu (dále jen „OSŘ“) stanoví, že platební rozkaz je třeba doručit žalovanému do vlastních rukou.

21. Podle § 29 odst. 3 OSŘ může být účastníku, jehož pobyt není znám, jemuž se nepodařilo doručit na známou adresu v cizině, který byl stižen duševní poruchou nebo z jiných zdravotních důvodů se nemůže nikoliv jen po přechodnou dobu účastnit řízení nebo který není schopen srozumitelně se vyjadřovat, ustanoven opatrovník.

III – Skutkový stav, řízení před vnitrostátním soudem a předběžné otázky

A – *Skutkový stav*

22. Žalobkyně v původním řízení je právnická osoba založená podle českého práva a se sídlem v České republice. Žalovaný v původním řízení je německý státní příslušník.

23. Žalobkyně a žalovaný v původním řízení uzavřeli dne 19. srpna 2005 smlouvu o hypotečním úvěru. Tímto úvěrem měla být financována koupě nemovitosti. K okamžiku uzavření této smlouvy měl žalovaný v původním řízení bydliště v České republice.

24. V článku 8 bodě 8 této úvěrové smlouvy se žalobkyně a žalovaný v původním řízení dohodli, že pro případné spory má být příslušný obecný soud, v jehož obvodu se nachází sídlo žalobkyně v původním řízení, tak jak je zapsáno v obchodním rejstříku v době podání žaloby.

B – *Řízení před vnitrostátním soudem*

25. Dne 16. září 2008 podala žalobkyně v původním řízení k předkládajícímu soudu žalobu proti žalovanému v původním řízení na zaplacení částky 4 383 584,60 CZK spolu s úrokem z prodlení kvůli nesplnění povinností z úvěrové smlouvy. Dne 16. října 2008 vydal předkládající soud odpovídající platební rozkaz.

26. Doručení tohoto platebního rozkazu do vlastních rukou žalovanému v původním řízení, jak požaduje § 173 odst. 1 OSŘ, nebylo možné. Na adrese Velká Hleďsebe (CZ), Žižkova 356, kterou uvedla žalobkyně v původním řízení jako bydliště žalovaného v původním řízení, již žalovaný nebydlel. V centrální evidenci obyvatel je jako trvalý pobyt žalovaného v původním řízení evidována adresa Mariánské Lázně, Třída Vítězství 30/30. Ze sdělení Služby cizinecké policie

České republiky ze dne 20. února 2009 ale vyplývalo, že se žalovaný na této adrese rovněž nezdržoval. Podle sdělení policie ze dne 2. června 2009 bydlí žalovaný v původním řízení při svých pobytech v České republice pouze v penzionech či soukromých apartmánech. Podle sdělení Vězeňské služby České republiky ze dne 20. února 2009 se žalovaný v původním řízení nenacházel ke dni 18. února 2009 ve výkonu trestu odnětí svobody ani ve výkonu vazby na území České republiky. Předkládajícímu soudu se rovněž nepodařilo zjistit, že by měl žalovaný na území České republiky nějaké příbuzné, kteří by mu mohli místo pobytu žalovaného sdělit. Podle údajů předkládajícího soudu nelze podle vnitrostátního práva žádné z těchto výše uvedených míst považovat za bydliště. Z toho předkládající soud dovodil, že žalovaný na území České republiky bydliště nemá.

27. Dne 8. září 2009 byl platební rozkaz z důvodu nedoručitelnosti zrušen. Aby mohl pokračovat v řízení, rozhodl předkládající soud dne 3. června 2009 na základě § 29 odst. 3 OSŘ ustanovit žalovanému v původním řízení jako osobě neznámého pobytu opatrovníkem advokáta Josefa Heyduka. Podáním ze dne 26. října 2009 vznesl tento opatrovník věcné námitky proti uplatněnému nároku, a to v části týkající se jeho příslušenství.

C – *Předběžné otázky*

28. V žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce, která byla kanceláři Soudního dvora doručena dne 5. července 2010, položil předkládající soud následující předběžné otázky:

„1) Pokud je jeden z účastníků soudního řízení státním příslušníkem jiného státu, než je stát, ve kterém dané řízení probíhá, zakládá tato skutečnost mezinárodní prvek ve smyslu článku 81 SFEU, který je jednou z podmínek aplikovatelnosti nařízení č. 44/2001?

2) Brání nařízení č. 44/2001 použití takového ustanovení národního práva, které umožňuje vést řízení proti osobám, jejichž pobyt není znám?

3) V případě záporné odpovědi na otázku ad 2), lze vyjádření soudem ustanoveného opatrovníka žalovaného ve věci samé považovat za podrobení se soudní příslušnosti zdejšího soudu žalovaným ve smyslu čl. 24 nařízení č. 44/2001 i za

situace, že předmětem řízení je nárok ze spotřebitelské smlouvy a soudy České republiky by nebyly příslušné podle čl. 16 odst. 2 nařízení č. 44/2001 k rozhodnutí tohoto sporu?

4) Lze považovat ujednání o místní příslušnosti konkrétního soudu za zakládající mezinárodní příslušnost zvoleného soudu ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001, a pokud ano, platí to i v případě, kdy by šlo o sjednání místní příslušnosti neplatné pro rozpor s čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13?“

IV – Řízení před Soudním dvorem

29. Žalobkyně v původním řízení, česká, dánská, francouzská, maďarská a nizozemská vláda, jakož i Evropská Komise předložily písemná vyjádření.

30. Jednání, které se konalo dne 25. května 2011, se účastnily, svá vyjádření doplnily a na otázky odpověděly česká a dánská vláda a Komise.

V – Hlavní argumenty zúčastněných

A – *K první předběžné otázce*

31. Svou první předběžnou otázkou chce předkládající soud zjistit, zda jsou použitelná pravidla pro určení příslušnosti stanovená v nařízení č. 44/2001. Vychází z toho, že předpokladem pro jejich použití je existence mezinárodního prvku, táže se ale, zda tento mezinárodní prvek může spočívat již v tom, že žalovaný v původním řízení má státní příslušnost jiného členského státu.

32. Podle názoru žalobkyně v původním řízení a české, dánské, francouzské a maďarské vlády, jakož i Komise je předpokladem pro použití pravidel pro určení příslušnosti stanovených v nařízení č. 44/2001 existence mezinárodního prvku, přitom Komise zastává názor, že tento prvek se musí určit při zohlednění konkrétního případu.

33. Podle názoru žalobkyně v původním řízení, české a francouzské vlády, jakož i Komise stačí pro existenci takového mezinárodního prvku, že případ vyvolává otázky ohledně mezinárodní příslušnosti soudu, k čemuž může dojít, pokud má žalovaný v původním řízení státní příslušnost jiného členského státu. Komise navíc poukazuje na to, že je v projednávaném případě nejasné, kde se nachází bydliště žalovaného.

34. Naopak podle názoru maďarské, dánské a nizozemské vlády nestačí okolnost, že má žalovaný státní příslušnost jiného členského státu, sama o sobě k tomu, aby byla založena použitelnost pravidel pro určení příslušnosti stanovených v nařízení č. 44/2001. Státní příslušnost totiž nehraje podle pravidel pro určení příslušnosti stanovených v tomto nařízení žádnou roli.

B – *K druhé předběžné otázce*

35. Svou druhou předběžnou otázkou chce předkládající soud zjistit, zda ustanovení nařízení č. 44/2001 brání použití takových vnitrostátních ustanovení, jako je § 29 odst. 3 OSŘ. Podle těchto ustanovení je řízení proti osobám, jejichž pobyt není znám, umožněno tím, že je těmto osobám ustanoven opatrovník. Předkládající soud má pochybnosti o slučitelnosti takovéhoto předpisu zejména s článkem 2 nařízení.

36. Všichni zúčastnění, kteří se v tomto řízení vyjádřili, tvrdí, že taková vnitrostátní právní úprava je slučitelná s předpisy práva Unie. Procesní právo totiž není nařízením zcela harmonizováno a řídí se dále vnitrostátním právem. V rozsahu, v němž členské státy zohlední požadavky nařízení č. 44/2001, spadá použití takových vnitrostátních ustanovení do jejich uvážení.

37. Ohledně pravidel pro mezinárodní příslušnost stanovených v nařízení, která je třeba zohlednit, uvádějí česká a dánská vláda, že se příslušnost řídí v zásadě bydlištěm žalovaného. Předkládající soud proto musí nejprve přezkoumat, zda má žalovaný bydliště v České republice nebo jiném členském státě, a podle článku 59 nařízení se použije vždy vnitrostátní právo dotyčného členského státu. Pokud předkládající soud dospěje k závěru, že žalovaný nemá bydliště v některém členském státě, určuje se mezinárodní příslušnost v souladu s článkem 4 nařízení č. 44/2001 podle vnitrostátního práva. Česká vláda navrhuje přístup, podle kterého může vnitrostátní soud v takovém případě vycházet z fikce bydliště žalovaného v některém členském státě, nicméně připouští, že se v případě tohoto přístupu jedná pouze o řešení *de lege ferenda*. Žalobkyně v této souvislosti uvádí,

že žalovaný v původním řízení, který není spotřebitelem ve smyslu nařízení, má bydliště v České republice. Žalobkyně se mohla na základě dlouhodobé smlouvy se žalovaným v původním řízení spoléhat na to, že se bude žalovaný dlouhodobě zdržovat na území České republiky.

38. Ohledně práva žalovaného na obhajobu uvádí žalobkyně v původním řízení, jakož i maďarská, nizozemská, francouzská a dánská vláda, že při použití takového vnitrostátního ustanovení musí být zohledněn i čl. 26 odst. 2 nařízení č. 44/2001 a práva obhajoby žalovaného, která jsou v něm vyjádřena. Podle tohoto ustanovení musí vnitrostátní soud přijmout veškerá nezbytná opatření, aby se žalovaný mohl hájit proti žalobě. Pokud byla tato opatření učiněna, pak bylo právo žalovaného na obhajobu podle čl. 47 odst. 2 Listiny dostatečně chráněno. Nařízení ale nemůže být vykládáno v tom smyslu, že žalobce nebude mít možnost postupovat vůči účastníku řízení, jehož bydliště není známo. Musí být totiž zohledněno i právo žalobce na účinnou právní ochranu podle čl. 47 odst. 1 Listiny.

39. Naproti tomu žalobkyně v původním řízení a francouzská vláda uvádějí, že právo žalovaného na obhajobu není ustanovením opatrovníka podle § 29 odst. 3 OSŘ omezeno. Toto ustanovení naopak slouží k zajištění práva na obhajobu. Česká vláda uvádí, že se v případě, kdy se příslušnost určuje v souladu s článkem 4 nařízení podle vnitrostátního práva, nařízení č. 44/2001 tak jako tak nepoužije.

40. Konečně nizozemská a maďarská vláda v této souvislosti tvrdí, že rozsudek, který by byl přijat na základě takové vnitrostátní právní úpravy, jako je § 29 odst. 3 OSŘ, nemůže být podle čl. 34 bodu 2 nařízení č. 44/2001 uznán a vykonán. Také Komise uvádí, že by se v určitých případech mohl použít čl. 34 bod 2 nařízení.

C – *Ke třetí předběžné otázce*

41. Třetí předběžnou otázkou chce předkládající soud zjistit, zda se tento soud tím, že se opatrovník ustanovený podle § 29 odst. 3 OSŘ řízení účastnil, aniž vznesl námitky nepříslušnosti, stal podle článku 24 nařízení č. 44/2001 příslušným. V této souvislosti odkazuje na to, že se v případě úvěrové smlouvy

mezi žalobkyní a žalovaným v původním řízení jedná o spotřebitelskou smlouvu ve smyslu čl. 15 odst. 1 písm. c) nařízení č. 44/2001. Proto jsou podle čl. 16 odst. 2 nařízení příslušné soudy členského státu, ve kterém má spotřebitel bydliště.

42. Podle názoru Komise, maďarské, francouzské a české vlády se článek 24 nařízení č. 44/2001 použije i na spotřebitelské věci.

43. Podle názoru české, nizozemské a francouzské vlády, jakož i Komise nepředstavuje však účast opatrovníka na řízení účast na řízení ve smyslu článku 24 nařízení č. 44/2001. Komise v této souvislosti uvádí, že pojem „účast žalovaného na řízení" ve smyslu článku 24 nařízení je třeba vykládat autonomně. Ochrana práva na obhajobu vyžaduje v případě, jako je projednávaný případ, aby se nezávisle na tom, jaké je postavení opatrovníka ve vnitrostátních právních předpisech, nevycházelo z účasti žalovaného na řízení ve smyslu článku 24 nařízení.

44. Naopak maďarská vláda a žalobkyně v původním řízení vychází z toho, že účast opatrovníka podle článku 24 nařízení č. 44/2001 zakládá příslušnost předkládajícího soudu. Pravomoci opatrovníka se musí posoudit podle vnitrostátního práva.

45. Podle názoru dánské vlády se musí otázka, zda účast opatrovníka na řízení zakládá příslušnost podle článku 24 nařízení č. 44/2001, posuzovat případ od případu.

D – *Ke čtvrté předběžné otázce*

46. Čtvrtou předběžnou otázkou chce předkládající soud nejprve zjistit, zda dohoda o místní příslušnosti konkrétního soudu může být pokládána rovněž za konkludentní dohodu o mezinárodní příslušnosti soudů dotyčného členského státu ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001. Dále chce vědět, zda může mít skutečnost, že dohoda o místní příslušnosti není vzhledem ke své zneužívající povaze ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 závazná, rovněž vliv na takovou konkludentní dohodu o mezinárodní příslušnosti.

47. Česká, dánská a francouzská vláda, jakož i Komise tvrdí, že se v případě takové dohody jedná o implicitní dohodu o příslušnosti ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001. Podle názoru maďarské vlády je přitom třeba rozlišovat následovně: pokud existuje mezinárodní prvek, může taková klauzule představovat klauzuli o mezinárodní příslušnosti soudu ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení. Pokud mezinárodní prvek chybí, může být na takovou klauzuli nahlíženo jako na klauzuli o mezinárodní příslušnosti soudu jen tehdy, pokud to není v rozporu s vůlí stran.

48. Dále francouzská vláda a Komise tvrdí, že vnitrostátní soud musí z úřední moci přezkoumat, zda je tato klauzule zneužívající ve smyslu článku 6 směrnice 93/13.

49. Podle názoru žalobkyně v původním řízení nemá být taková klauzule považována za zneužívající klauzuli ve smyslu článku 6 směrnice 93/13, protože se zaprvé nejedná o spotřebitelskou smlouvu a zadruhé není vzdálenost mezi sídlem žalobkyně v původním řízení, které je v Praze, a bydlištěm žalovaného v původním řízení příliš velká.

50. Nakonec zastávají česká a maďarská vláda názor, že taková dohoda o mezinárodní příslušnosti je platná i tehdy, když je dohoda o místní příslušnosti podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 neplatná. Článek 17 bod 3 nařízení č. 44/2001 je v tomto rozsahu třeba považovat za *lex specialis* k čl. 3 odst. 1 a článku 6 směrnice 93/13. Naproti tomu dánská a francouzská vláda, jakož i Komise poznamenávají, že klauzule, která je neplatná ve smyslu čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13, nemůže představovat ani platnou dohodu o mezinárodní příslušnosti soudu ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001.

VI – Právní posouzení

51. Původní řízení se vyznačuje tím, že žalobkyně podala k předkládajícímu soudu žalobu proti žalovanému, jehož bydliště není známo. Podle § 29 odst. 3 OSŘ může předkládající soud v takovém případě ustanovit žalovanému opatrovníka. Nicméně se táže, zda je s předpisy práva Unie, a zejména s nařízením č. 44/2001, slučitelné, bude-li za těchto okolností pokračovat v řízení proti žalovanému.

52. Jelikož jsou čtyři předběžné otázky, které v této souvislosti pokládá předkládající soud, spolu úzce spojeny, přezkoumám je společně. Nejprve je třeba se zabývat otázkou, zda je použití takové právní úpravy, jako je § 29 odst. 3 OSŘ, v zásadě slučitelné s nařízením č. 44/2001 (A). Na tuto otázku je třeba odpovědět kladně. Nicméně vnitrostátní soud musí při použití takové právní úpravy dodržovat požadavky práva Unie, které vyplývají především z nařízení. K tomu patří především pravidla pro určení příslušnosti stanovená v nařízení (B) a dále minimální požadavky ohledně práva žalovaného na obhajobu (C).

A – *Zásadní slučitelnost ustanovení, jako je § 29 odst. 3 OSŘ, s právem Unie*

53. Jak vyplývá z předkládacího rozhodnutí, umožňuje ustanovení opatrovníka podle § 29 odst. 3 OSŘ pokračování v řízení proti žalovanému v původním řízení, přestože je jeho bydliště neznámé a žaloba mu nemůže být přímo doručena.

54. Pravidla nařízení č. 44/2001 v zásadě nebrání použití takové vnitrostátní právní úpravy. Nařízením č. 44/2001 měla být pouze mezi členskými státy sjednocena pravidla o příslušnosti v občanských a obchodních věcech a ulehčeno uznávání a výkon soudních rozhodnutí, nikoliv ale harmonizováno další procesní právo členských států [7]. Je tedy v zásadě na úvaze členských států, zda přijmou takovou procesněprávní úpravu, jako je § 29 odst. 3 OSŘ, podle které může být žalovanému s neznámým pobytem ustanoven opatrovník, aby mohlo být v řízení proti němu pokračováno [8].

55. Nicméně vnitrostátní soud musí při použití vnitrostátního práva zajistit plnou účinnost práva Unie. V případě, jako je projednávaný případ, musí zejména zohlednit pravidla pro určení příslušnosti stanovená v nařízení č. 44/2001 a zajistit ochranu práva žalovaného na obhajobu [9].

7 — Rozsudek Soudního dvora ze dne 5. února 2004, DFDS Torline (C-18/02, Recueil, s. I-1417, bod 23). K Bruselské úmluvě viz rozsudky Soudního dvora ze dne 15. května 1990, Hagen (C-365/88, Recueil, s. I-1845, bod 17), a ze dne 7. března 1995, Shevill a další (C-68/93, Recueil, s. I-415, bod 35).

8 — Viz rozsudek Soudního dvora ze dne 11. června 1985, Debaecker a Plouvier (49/84, Recueil, s. 1779, body 10 a násl.), ve kterém Soudní dvůr uznal existenci takových pravidel a měl za to, že v zásadě nejsou neslučitelná se systémem Bruselské úmluvy.

9 — Rozsudky Soudního dvora Hagen (již uvedený v poznámce pod čarou 7, bod 20) a Shevill (již uveden v poznámce pod čarou 7, bod 36).

B – *K zohlednění pravidel pro určení příslušnosti stanovených v nařízení č. 44/2001*

56. Ustanovení opatrovníka pro žalovaného v původním řízení nezbavuje předkládající soud povinnosti dodržet pravidla pro určení příslušnosti stanovená v nařízení č. 44/2001. Tato pravidla jsou v případě, jako je projednávaný případ, použitelná. (1). Předkládající soud proto bude muset přezkoumat, zda je podle těchto pravidel příslušný (2).

1. K použitelnosti pravidel pro určení příslušnosti stanovených v nařízení č. 44/2001

57. Jak vyplývá z první předběžné otázky, předkládající soud chce zjistit, zda v případě, jako je projednávaný případ, musí být použita pravidla pro určení příslušnosti upravená v nařízení č. 44/2001.

58. Na tuto otázku je třeba odpovědět kladně.

59. Podle judikatury Soudního dvora [10], která byla sice ještě přijata k pravidlům pro určení příslušnosti vyplývajícím z Bruselské úmluvy, ale kterou lze přenést na nařízení č. 44/2001 [11], vyžaduje použití těchto pravidel mezinárodní prvek [12]. Pro existenci takového mezinárodního prvku stačí, že si soud členského státu klade otázky ohledně své mezinárodní příslušnosti [13].

60. Projednávaný případ takové otázky vyvolává.

61. Takové otázky totiž mohou vyvstat nejen tehdy, když jsou do sporu kvůli bydlišti účastníků řízení, důvodu sporu nebo místu sporných událostí zapojeny jiné státy. Také okolnosti, že žalovaný v původním řízení má státní příslušnost jiného členského státu [14] a jeho bydliště není předkládajícímu soudu známo, mohou vyvolávat takové otázky ohledně mezinárodní příslušnosti soudu.

62. Dále smysl a účel čl. 16 odst. 2 nařízení č. 44/2001, který je v případě jako je projednávaný případ použitelný, hovoří pro to, aby se pravidla pro určení příslušnosti stanovená v nařízení použila v případě, jako je projednávaný případ. Podle tohoto pravidla musí být totiž spotřebitel žalován zásadně jen u soudů členského státu, na jehož území má bydliště. Pokud by se toto ustanovení nepoužilo

10 — Rozsudek ze dne 1. března 2005, Owusu (C-281/02, Sb. rozh. s. I-1383, body 25 a násl.).

11 — K tomu, že je tato judikatura v zásadě použitelná, viz rozsudky Soudního dvora ze dne 16. července 2009, Zuid-Chemie (C-189/08, Sb. rozh. s. I-6917, bod 18), a ze dne 14. května 2009, Ilsinger (C-180/06, Sb. rozh. s. I-3961, bod 41).

12 — Rozsudek Owusu (již uvedený v poznámce pod čarou 10, bod 25).

13 — Tamtéž, bod 26.

14 — V tomto smyslu je podle mého názoru třeba chápat i úvahy na straně 8 Jenardovy zprávy (Úř. věst. 1979, C 59, s. 1), podle kterých je mezinárodní prvek ve smyslu Bruselské úmluvy dán tehdy, když je žalovaným cizinec.

v případě, jako je projednávaný případ, ve kterém vnitrostátní soud pouze konstatoval, že žalovaný nemá bydliště v jeho členském státě, pak by hrozilo, že by byl žalován v členském státě soudu, i když má případně bydliště v jiném členském státě. To by bylo v rozporu s cílem ochrany upraveným v čl. 16 odst. 2 nařízení.

63. Proti použitelnosti pravidel pro určení příslušnosti stanovených v nařízení č. 44/2001 v případě, jako je projednávaný případ, namítá zaprvé maďarská vláda, že podle čl. 2 odst. 2 nařízení mají platit pro vlastní a cizí státní příslušníky, kteří mají bydliště v témže členském státě, stejná pravidla. Zadruhé nizozemská vláda uvádí, že se pravidla týkající se určení mezinárodní příslušnosti zakotvená v nařízení v zásadě vážou k bydlišti a naopak nezohledňují státní příslušnost.

64. Tyto námitky nejsou přesvědčivé.

65. Je totiž třeba rozlišovat mezi otázkou, za jakých podmínek se musí použít pravidla pro určení příslušnosti stanovená v nařízení č. 44/2001, a otázkou, jaká kritéria určují mezinárodní příslušnost podle těchto pravidel. Ustanovení, na která se tyto vlády odvolávají, obsahují kritéria, jimiž se řídí mezinárodní příslušnost, *pokud* jsou pravidla pro určení příslušnosti obsažená v nařízení použitelná. Z těchto kritérií nemůže být naopak vyvozeno, kdy se pravidla pro určení příslušnosti obsažená v nařízení vůbec použijí.

66. Jako dílčí závěr je tedy třeba konstatovat, že pravidla pro určení příslušnosti obsažená v nařízení č. 44/2001 jsou na případ, jako je projednávaný případ, použitelná a předkládající soud je musí dodržovat.

2. K příslušnosti předkládajícího soudu

67. Předkládající soud tedy musí přezkoumat, zda je podle pravidel nařízení č. 44/2001 příslušný.

68. Jak vyplývá z jeho třetí předběžné otázky, chce tento soud v této souvislosti nejprve zjistit, zda se na základě toho, že se opatrovník, který byl bez vůle a vědomí žalovaného pro něj ustanoven, účastnil řízení, aniž vznesl námitky, mohl stát podle článku 24 nařízení č. 44/2001 příslušným (a). Dále chce čtvrtou

předběžnou otázkou zjistit, zda může mít mezinárodní příslušnost na základě dohody o mezinárodní příslušnosti soudu podle článku 17 bodu 3 nařízení (b).

69. Pokud nebude předkládající soud moci opřít svou příslušnost o jedno z výše uvedených ustanovení, bude muset zohlednit pravidlo pro určení příslušnosti podle čl. 16 odst. 2 nařízení č. 44/2001. Podle tohoto ustanovení může smluvní partner podat žalobu proti spotřebiteli pouze u soudů členského státu, na jehož území má spotřebitel bydliště (c). Pokud nelze použít ani toto ustanovení, použije se podle mého názoru článek 4 nařízení, podle kterého se mezinárodní příslušnost určuje podle vnitrostátního práva předkládajícího soudu (d).

a) K účasti na řízení bez vznesení námitek podle článku 24 nařízení č. 44/2001

70. Podle článku 24 nařízení č. 44/2001 se soud stane příslušným, jestliže se žalovaný účastní řízení u tohoto soudu. To neplatí, pokud se žalovaný účastní proto, aby namítal nepříslušnost soudu nebo je-li jiný soud podle článku 22 výlučně příslušný.

71. Předkládající soud chce vědět, zda je toto ustanovení použitelné rovněž ve věcech spotřebitelských smluv. Na tuto otázku je třeba odpovědět kladně (i). Nicméně dále vyvstává otázka, zda je účast opatrovníka ustanoveného bez vůle a vědomí žalovaného účastí žalovaného na řízení ve smyslu tohoto ustanovení (ii).

i) Použitelnost ve věcech spotřebitelských smluv

72. Nejprve je třeba poukázat na to, že se článek 24 nařízení č. 44/2001 použije i ve věcech spotřebitelských smluv ve smyslu kapitoly II oddílu 4 tohoto nařízení.

73. V rozsudku „Bilas“ Soudní dvůr konstatoval, že se článek 24 nařízení použije ve věcech pojištění ve smyslu kapitoly II oddílu 3 tohoto nařízení [15]. Tato judikatura je použitelná i na věci spotřebitelských smluv ve smyslu oddílu 4 téže kapitoly. Jak Soudní dvůr v tomto rozsudku zdůraznil, platí čl. 24 první věta nařízení pro všechny spory, ve kterých příslušnost soudu, jemuž byl spor předložen, nevyplývá z jiných ustanovení tohoto nařízení. Toto ustanovení se tak použije i na

15 — Rozsudek Soudního dvora ze dne 20. května 2010, ČPP Vienna Insurance Group (C-111/09, Sb. rozh. s. I-4545, body 19 až 33).

případy, ve kterých byl spor soudu předložen, aniž byla dodržena ustanovení uvedeného nařízení. To znamená, že účast žalovaného na řízení může být považována za konkludentní souhlas s příslušností soudu, jemuž byl spor předložen, a tedy za ujednání o jeho příslušnosti [16]. Dále Soudní dvůr konstatoval, že čl. 24 věta druhá nařízení sice stanoví výjimky k zásadě účasti na řízení bez podání námitek, které je třeba vykládat restriktivně, ale tyto se vztahují jen na případy, jež jsou v něm výslovně uvedeny [17]. Nicméně se zde neodkazuje ani na nedodržení pravidel v pojistných věcech ve smyslu oddílu 3 kapitoly II nařízení, ani na nedodržení právní úpravy ve věcech spotřebitelských smluv ve smyslu oddílu 4 kapitoly II nařízení.

74. Článek 24 nařízení č. 44/2001 je tak použitelný i na věci spotřebitelských smluv ve smyslu oddílu 4 kapitoly II nařízení [18].

ii) K pojmu „účast žalovaného na řízení“

75. Vyvstává ale další otázka, zda v případě, jako je projednávaný případ, došlo k účasti žalovaného na řízení ve smyslu článku 24 nařízení č. 44/2001. Tuto otázku však předkládající soud výslovně nepoložil. V rámci řízení o předběžné otázce může nicméně Soudní dvůr předkládajícímu soudu poskytnout všechny údaje, které pokládá za užitečné pro vyřešení sporu v původním řízení [19].

76. Pojem „účast žalovaného na řízení“ ve smyslu článku 24 nařízení č. 44/2001 je autonomním pojmem práva Unie, který je třeba vykládat jednotně. Podle ustálené judikatury musí být ustanovení nařízení v zásadě vykládána autonomně, s odkazem na jeho systematiku a cíle [20]. Něco jiného platí, pokud se odkazuje výslovně na vnitrostátní právní předpisy nebo z dotčených ustanovení vyplývá, že zákonodárce Unie chtěl tuto otázku přenechat právu členských států. To není s ohledem na pojem „účast žalovaného na řízení“ ve smyslu článku 24 nařízení zjevné.

16 — Tamtéž, bod 21.

17 — Tamtéž, body 23 až 26.

18 — Souhlasně Geimer, R., v: Geimer, R., Schütze, R., *Europäisches Zivilverfahrensrecht*. Beck, 2. vydání 2004, článek 24 bod 36; Staudinger, A., v: Rauscher, T., *Europäisches Zivilprozess- und Kollisionsrecht*. Sellier 2011, článek 24 bod 11. K přehledu názorů s převažujícími souhlasnými názory viz Mankowski, P., „Besteht der Europäische Gerichtsstand der rügelosen Einlassung auch gegen von Schutzregimes besonders geschützte Personen?“ *Recht der Internationalen Wirtschaft* 2010, s. 667 a násl., který ale sám kritizuje nedostatečné zohlednění zamýšlené ochrany spotřebitele jako slabší strany.

19 — Rozsudky ze dne 28. února 1984, Einberger (294/82, Recueil, s. 1177, bod 6), a ze dne 16. července 1992, Belovo (C-187/91, Recueil, s. I-4937, bod 13).

20 — Rozsudky ze dne 16. července 2009, Zuid-Chemie (C-189/08, Sb. rozh. s. I-6917, bod 17); ze dne 2. října 2008, Hassett a Doherty (C-372/07, Sb. rozh. s. I-7403, bod 17), a ze dne 23. dubna 2009, Draka NK Cables a další (C-167/08, Sb. rozh. s. I-3477, bod 19).

77. Z autonomního pojmu „účast žalovaného na řízení“ podle článku 24 nařízení č. 44/2001 tak vyplývají minimální požadavky práva Unie, které musí členské státy zohlednit [21]. To nicméně neznamená, že je vnitrostátní procesní právo zcela zatlačeno do pozadí. Naopak je použitelné podpůrně [22].

78. V případě, jako je projednávaný případ, vyvstává otázka, zda je s minimálními požadavky práva Unie slučitelné vycházet z účasti žalovaného na řízení ve smyslu článku 24 nařízení č. 44/2001 i tehdy, když se jedná o účast opatrovníka, který byl ustanoven žalovanému spotřebiteli bez jeho vůle a vědomí.

79. V rozsudku Hendrikman [23] Soudní dvůr konstatoval, že účast opatrovníka, který nebyl pověřen samotným žalovaným, na řízení, nemůže být vykládána jako účast na řízení ve smyslu čl. 27 bodu 2 nařízení Brusel I, což je ustanovení, které předcházelo čl. 34 bodu 2 nařízení č. 44/2001 [24].

80. Při zohlednění této judikatury jsem toho názoru, že pojem „účast žalovaného na řízení“ v článku 24 nařízení č. 44/2001 je třeba vykládat v tom smyslu, že opatrovník, který je žalovanému ustanoven bez jeho vůle a vědomí, se nemůže účastnit řízení jeho jménem. V projednávaném případě se sice jedná o opatrovníka ustanoveného soudem, a nikoliv o zmocněného advokáta jako v případě Hendrikman. Dále se v projednávaném případě jedná o výklad článku 24 nařízení č. 44/2001, který se použije v hlavním řízení, a nikoliv o výklad čl. 34 bodu 2 nařízení, který se použije v řízení o výkonu rozhodnutí. Nicméně se mi zdá, že je smysl této judikatury možné použít v případě, jako je projednávaný případ.

21 — Rozsudek Soudního dvora ze dne 24. června 1981, Elefanten Schuh (150/80, Recueil, s. 1671, bod 16). Rovněž Geimer, R. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), článek 24 bod 30.

22 — Calvo Caravaca, A. L., Carrascosa Gonzalez, J., v: Mangus, U., Mankowski, P., *Brussels I Regulation*. Sellier 2007, článek 24 bod 10; Kropholler, J., *Europäisches Zivilprozessrecht, Verlag Recht und Wirtschaft*, 8. vydání 2005, článek 24 bod 7. Tomu podle mého názoru neprotiřečí ani úvahy na straně 38 Jenardovy zprávy (již uvedené v poznámce pod čarou 14), ve které se uvádí, že se otázka, jak je třeba vykládat pojem „účast na řízení“, řídí vnitrostátním právem. To totiž není možné podle mého názoru chápat tak, že se otázka, zda došlo k účasti na řízení, určuje pouze podle vnitrostátního práva. Spíše je to možné chápat tak, že z práva Unie vyplývají požadavky ohledně pojmu „účast na řízení“, které ale mohou být doplněny odpovídajícími vnitrostátními procesními pravidly.

23 — Rozsudek Soudního dvora ze dne 10. října 1996, Hendrikman a Feyen (C-78/95, Recueil, s. I-4943).

24 — Tamtéž, bod 18. V této souvislosti je třeba rovněž zmínit rozsudek ČPP Vienna Insurance Group (již uveden v poznámce pod čarou 15, bod 33). Podle tohoto rozsudku sice nemusí vnitrostátní soud z úřední moci přezkoumat, zda je žalovaný, který je podle oddílů 3 až 5 kapitoly II nařízení č. 44/2001 považován za slabší stranu, schopen být si plně vědom účinků své obrany ve věci samé. Vnitrostátní soud se ale může, při zohlednění cíle vyjádřeného v těchto ustanoveních, kterým je poskytnout zvýšenou ochranu straně považované za slabší, ujistit, že si je žalovaný, který je před ním za těchto podmínek žalován, plně vědom důsledků svého souhlasu s účastí na řízení.

81. Důležitým cílem nařízení č. 44/2001 je totiž chránit právo žalovaného na obhajobu [25], které je jakožto základní právo zakotveno v čl. 47 odst. 2 Listiny. S tímto cílem není podle mého názoru v souladu, že je v případě, jako je projednávaný případ, účast na řízení opatrovníka, který byl ustanoven bez vůle a vědomí žalovaného, přičítána žalovanému. Zaprvé žalovaný nemůže v takovém případě přijmout vědomé rozhodnutí o tom, jak vést jednání. Zadruhé opatrovník, který nemá žádný kontakt s žalovaným, obvykle nedisponuje dostatkem informací, aby posoudil, zda může být účast na řízení ve smyslu článku 24 nařízení v zájmu žalovaného. Zatřetí tato nedostatečná informovanost opatrovníka může ztížit popření příslušnosti dotyčného soudu.

82. Dále je třeba zohlednit, že čl. 16 odst. 2 nařízení č. 44/2001 má spotřebitele chránit před tím, aby byl žalován před jinými soudy než soudy jeho členského státu. Pokud by byla spotřebiteli přičítána účast opatrovníka ustanoveného bez jeho vůle a vědomí na řízení a tímto způsobem založena příslušnost soudu, který opatrovníka ustanovil, hrozilo by, že bude omezena praktická účinnost čl. 16 odst. 2 nařízení.

83. Dále je třeba vzít v potaz, že účast na řízení se ve smyslu článku 24 nařízení č. 44/2001 určuje místně příslušný soud, a tudíž také *lex fori*, což může mít dalekosáhlé důsledky pro výsledek sporu.

84. Z výše uvedených důvodů nemůže být v zásadě účast opatrovníka ustanoveného bez vůle a vědomí žalovaného na řízení přičítána žalovanému jako vlastní účast na řízení ve smyslu článku 24 nařízení.

iii) Závěr

85. Závěrem je třeba konstatovat, že se článek 24 nařízení sice použije ve věcech spotřebitelských smluv, ale že účast opatrovníka na řízení, který byl žalovanému ustanoven bez jeho vůle a vědomí, mu nemůže být přičítána jako účast na řízení ve smyslu článku 24 nařízení č. 44/2001. Předkládající soud se tedy

25 — Rozsudek Hendrikman (již uvedený v poznámce pod čarou 23, bod 18).

nemůže opřít o toto ustanovení, aby založil svou příslušnost [26].

b) K dohodě o mezinárodní příslušnosti podle čl. 17 bodu 3 nařízení

86. Jak vyplývá ze čtvrté předběžné otázky, předkládající soud se dále ptá, zda může v případě, jako je projednávaný případ, opřít svou mezinárodní příslušnost o dohodu o mezinárodní příslušnosti soudu ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001.

87. Podle údajů předkládajícího soudu se v projednávaném případě jedná o spotřebitelskou smlouvu ve smyslu čl. 15 odst. 1 písm. c) nařízení č. 44/2001, takže se použijí zvláštní ustanovení oddílu 4 kapitoly II nařízení č. 44/2001. Podle čl. 16 odst. 2 nařízení může být spotřebitel v zásadě žalován pouze u soudů členského státu, na jehož území má bydliště. Nicméně za podmínek článku 17 nařízení může být dohodnuta příslušnost jiného soudu. Podle bodu 3 tohoto ustanovení se mohou spotřebitel a jeho smluvní partner, kteří mají v době uzavření smlouvy bydliště nebo obvyklý pobyt v témže členském státě, dohodnout o příslušnosti soudů tohoto členského státu, ledaže by taková dohoda nebyla podle práva tohoto členského státu přípustná.

i) Působnost čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001

88. V takovém případě, jako je projednávaný případ, vyvstává nejprve otázka, zda se může čl. 17 bod 3 nařízení č. 44/2001 použít i tehdy, když je možné, že žalovaný v původním řízení nemá v okamžiku podání žaloby již bydliště na území členského státu.

89. Na tuto otázku je třeba odpovědět kladně.

26 — Pro účely projednávaného případu je tak irelevantní otázka, zda se může článek 24 nařízení vůbec použít, pokud by žalovaný neměl bydliště v některém členském státě. K této otázce viz Geimer, R. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), článek 24 body 22 až 25; Calvo Caravaca, A. L., Carrascosa Gonzalez, J. (již uvedený v poznámce pod čarou 22), článek 24 bod 28 a násl.

90. Pro použitelnost tohoto ustanovení totiž stačí, aby oba účastníci řízení měli v okamžiku uzavření dohody bydliště na území dotyčného členského státu [27]. Takový výklad odpovídá cíli tohoto ustanovení, který spočívá v ochraně smluvního partnera spotřebitele [28]. Tohoto cíle je možné účinně dosáhnout jen tehdy, pokud není taková dohoda dotčena pozdější změnou bydliště, a to i tehdy, pokud se bydliště přemístí do třetího státu [29].

ii) Bydliště spotřebitele a jeho smluvního partnera v témže členském státě

91. Podle údajů předkládajícího soudu měli jak žalobkyně, tak žalovaný v původním řízení v okamžiku uzavření smlouvy bydliště v České republice, takže je splněna první podmínka čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001.

iii) Konkludentní dohoda o mezinárodní příslušnosti českých soudů

92. Předkládající soud se táže, zda může být dohoda o místní příslušnosti soudu, podle které je pro spory příslušný soud, v jehož obvodu měla žalobkyně v původním řízení sídlo v okamžiku podání žaloby, dohodou o mezinárodní příslušnosti ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001.

93. Nejprve bude muset předkládající soud přezkoumat, zda se žalobkyně a žalovaný v původním řízení dohodli, že pro spory z úvěrové smlouvy mají být mezinárodně příslušné české soudy. Jelikož neexistují odpovídající ustanovení práva Unie, je věcí předkládajícího soudu, aby za použití vnitrostátních předpisů přezkoumal, zda je možné z dohody o místní příslušnosti soudu vyvodit konkludentní dohodu o mezinárodní příslušnosti. Podle údajů předkládajícího soudu je to zřejmě za použití českého práva možné. Dvě smluvní strany, které mají obě bydliště v témže členském státě, by dohodou o soudu, který bude pro případ sporu konkrétně

27 — V tomto smyslu rovněž Geimer, R. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), článek 17 bod 10.

28 — Viz s. 33 Jenardovy zprávy (již uvedené v poznámce pod čarou 14); Geimer, R. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), článek 17 bod 7.

29 — V důsledku toho je třeba článek 4 nařízení, podle kterého se příslušnost soudů každého členského státu, nemá-li žalovaný bydliště na území některého členského státu, určuje podle jeho vlastních právních předpisů, vykládat v tom smyslu, že se použije jen s výhradou existence dohody ve smyslu čl. 17 bodu 3.

příslušný, skutečně mohly chtít obvykle určit nejen místně příslušný soud, ale konkludentně i mezinárodně příslušné soudy.

94. Dále vyvstává otázka, zda lze k takovým konkludentním dohodám podle čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001 přihlížet. Na tuto otázku je třeba odpovědět kladně. Znění tohoto ustanovení nestanoví žádné omezení na výslovně formulované dohody. Navíc by omezení působnosti tohoto ustanovení na výslovně formulované dohody nadměrně omezilo jeho praktickou účinnost. Zpravidla se čl. 17 bod 3 nařízení použije v případech, ve kterých v okamžiku uzavření dohody ještě neexistuje mezinárodní prvek, jenž vznikne teprve později, když spotřebitel přemístí své bydliště do jiného členského státu. V takové výchozí situaci nebudou smluvní strany obvykle považovat za nezbytné dohodnout mezinárodní příslušnost soudů členského státu, ve kterém mají obě bydliště. Omezení na výslovně formulované dohody by bylo rovněž stěží slučitelné s cílem tohoto ustanovení, kterým je chránit smluvního partnera spotřebitele před změnou příslušnosti soudu, která může nastat odchodem spotřebitele z daného členského státu [30].

30 — Viz s. 33 Jenardovy zprávy (již uvedené v poznámce pod čarou č. 14).

iv) K přípustnosti dohody podle vnitrostátního práva

95. Pokud předkládající soud dospěje k závěru, že žalobkyně a žalovaný v původním řízení uzavřeli dohodu o příslušnosti českých soudů, pak bude muset podle čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001 dále přezkoumat, zda je taková klauzule podle českého práva přípustná.

96. Předkládající soud vyjadřuje pochybnosti o závaznosti takové dohody. V této souvislosti poukazuje na to, že klauzule o místní příslušnosti soudu, podle které má být příslušný soud v místě sídla žalobkyně, může být zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13, a tedy nezávazná ve smyslu článku 6 této směrnice, protože žalobkyně v původním řízení měla v okamžiku uzavření smlouvy sídlo v Praze a žalovaný v původním řízení měl bydliště v Mariánských Lázních.

97. V této souvislosti vyvstává zaprvé otázka, zda a do jaké míry je třeba samotnou konkludentní dohodu o mezinárodní příslušnosti posuzovat podle požadavků směrnice 93/13. Zadruhé vyvstává otázka, zda může mít případná nezávaznost dohody o místní

příslušnosti soudu vliv na konkludentní dohodu o mezinárodní příslušnosti. Zatřetí se budu zabývat kritérii, podle kterých se určuje zneužívající povaha dohody o místní příslušnosti soudu.

– K přezkumu dohody o mezinárodní příslušnosti podle kritérií směrnice 93/13

98. Podle čl. 17 bodu 3 nařízení č 44/2001 musí být dohoda o mezinárodní příslušnosti přípustná podle vnitrostátního práva. Jelikož členské státy musí při úpravě svého vnitrostátního práva dodržovat požadavky práva Unie, je třeba v této souvislosti zohlednit zejména požadavky směrnice 93/13 [31]. V důsledku toho podléhají klauzule o mezinárodní příslušnosti, které spadají do působnosti této směrnice, a tedy jsou používány ve všeobecných obchodních podmínkách poskytovatelů nebo prodávajících, v zásadě kontrole, zda se jedná o zneužívající klauzuli podle čl. 3 odst. 1 této směrnice, a požadavku jasnosti a srozumitelnosti podle jejího článku 5.

99. Nicméně při posouzení zneužívající povahy takové klauzule je třeba zohlednit, že zákonodárce Unie chtěl přijetím čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001 poskytnout smluvnímu partnerovi spotřebitele možnost zabránit změně mezinárodní příslušnosti soudu v případě odchodu spotřebitele ze společného členského státu. S přihlédnutím k tomuto posouzení zákonodárce nemůže být klauzule o mezinárodní příslušnosti, která spadá do působnosti směrnice 93/13, považována za zneužívající ve smyslu čl. 3 odst. 1 této směrnice již proto, že stanoví, že pro spory mezi spotřebitelem a poskytovatelem nebo prodávajícím mají být mezinárodně příslušné soudy členského státu, ve kterém měli oba v okamžiku uzavření dohody své bydliště. Pokud by mělo být použití čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001 omezeno na dohody, které nejsou všeobecnými obchodními podmínkami ve smyslu směrnice 93/13, pak by byla praktická účinnost tohoto ustanovení podstatně omezena.

100. Srovnatelný závěr platí pro požadavky, které klade čl. 5 první věta směrnice 93/13 na jasnost a srozumitelnost takové klauzule

31 — Souhlasný názor: Heinig, J., *Grenzen von Gerichtsstandsvereinbarungen im Europäischen Zivilprozessrecht*, Jenaer Wissenschaftliche Verlagsgesellschaft 2010, s. 337 a násl.; Staudinger, A., v: Rauscher, T. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), článek 17 body 3 a 6; Nielsen, P. A., v: Magnus, U., Mankowsky, P. (již uvedený v poznámce pod čarou 22), článek 17, bod 4. Nesouhlasný názor: Geimer, R. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), čl. 17 bod 3 s odkazem na zásadu *lex-posteriori*. Tato zásada nicméně nemůže odůvodnit naprosté vyloučení směrnice 93/13 nařízením č. 44/2001, protože čl. 17 bod 3 nařízení výslovně stanoví výhradu přípustnosti vnitrostátního práva.

o mezinárodní příslušnosti, která byla konkludentně dohodnuta zároveň s uzavřením klauzule o místní příslušnosti soudu. Také v této souvislosti musí být zohledněno posouzení zákonodárce vyplývající z čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001. Přístup, podle kterého by požadavek jasnosti a srozumitelnosti bránil zahrnutí takové zároveň konkludentně dohodnuté klauzule o mezinárodní příslušnosti soudu, by nadměrně omezil působnost čl. 17 bodu 3 nařízení [32].

– Ke vlivu případné nezávaznosti dohody o místní příslušnosti soudu na dohodu o mezinárodní příslušnosti

101. V projednávaném případě dále vyvstává otázka, zda případná nezávaznost dohody o místní příslušnosti soudu podle čl. 3 odst. 1 směrnice 93/13 může mít vliv na zároveň konkludentně sjednanou dohodu o mezinárodní příslušnosti.

102. Podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 nemohou být zneužívající klauzule použité ve smlouvách uzavřených prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem pro spotřebitele závazné. Smlouva nicméně zůstává ve zbývající části závaznou, může-li nadále existovat bez těchto zneužívajících klauzulí. Podle těchto požadavků práva Unie závisí neúčinnost klauzule o místní příslušnosti soudu na tom, zda je třeba na dohodu o místní příslušnosti soudu a zároveň na konkludentně uzavřenou dohodu o mezinárodní příslušnosti po obsahové stránce nahlížet jako na jedinou klauzuli, nebo zda může být klauzule o mezinárodní příslušnosti zařazena ke zbývající části smlouvy a být i přes nezávaznost klauzule o místní příslušnosti nadále pro spotřebitele a druhého smluvního partnera účinná.

103. Zda musí být klauzule o místní příslušnosti a zároveň konkludentně dohodnutá klauzule o mezinárodní příslušnosti po obsahové stránce považovány za jednotku či nikoliv, bude v konečném důsledku záviset na vůli smluvních stran. Při neexistenci odpovídajících předpisů práva Unie to bude za použití dotčených vnitrostátních ustanovení muset zjistit předkládající soud. V této souvislosti bude muset předkládající soud nicméně zohlednit, že v případě, jako je projednávaný případ, nestačí okolnost, že se klauzule o mezinárodní příslušnosti bude vyvozovat zejména z klauzule o místní příslušnosti

32 — V této souvislosti lze odkázat na důvody uvedené v bodě 94 tohoto stanoviska.

soudu, sama o sobě k tomu, aby se na obě klauzule pohlíželo po obsahové stránce jako na jednotku. Klauzule o místní a mezinárodní příslušnosti totiž splňují rozdílné funkce. Klauzule o mezinárodní příslušnosti rovněž vede k místnímu vymezení příslušných soudů podle státních hranic. Smluvní strany ale obvykle sledují klauzulí o mezinárodní příslušnosti rovněž jiné cíle. Volba mezinárodně příslušných soudů má totiž četné právní a faktické důsledky, které mohou mít vliv na řešení sporu a výsledek řízení. K tomu patří zejména určení *lex fori*, kolizního práva platného v obvodu příslušného soudu a jednacího jazyka [33].

104. Pokud by měl předkládající soud při zohlednění výše uvedených úvah dospět k závěru, že dohoda o místní příslušnosti a dohoda o mezinárodní příslušnosti netvoří podle vůle smluvních stran po obsahové stránce jednotku, pak by nezávaznost klauzule o místní příslušnosti neměla vliv na klauzuli o mezinárodní příslušnosti [34].

33 — Viz k tomu podrobněji Heinig, J. (již uvedený v poznámce pod čarou 31), s. 62 a 69.

– Ke zneužívající povaze dohody o místní příslušnosti

105. Podle výše uvedených úvah nebude mít v případě, jako je projednávaný případ, případná zneužívající povaha dohody o místní příslušnosti soudu zřejmě vliv na dohodu o mezinárodní příslušnosti. Zcela vyloučit to však nelze. Protože je kromě toho logické, že se předkládající soud bude ve vztahu k místní příslušnosti zabývat posouzením zneužívající povahy klauzule o místní příslušnosti, chtěla bych se dále krátce zabývat posouzením zneužívající povahy dohod o místní příslušnosti soudu.

34 — Pokud by měl předkládající soud naopak dospět k závěru, že klauzule o místní příslušnosti a klauzule o mezinárodní příslušnosti tvoří jedinou klauzuli, pak by byla tato klauzule podle čl. 6 odst. 1 směrnice 93/13 zásadně nezávazná. V tomto případě vyvstává otázka, zda je možné tuto jedinou klauzuli omezit, aby byla zachována její platnost, takovým způsobem, že mezinárodní prvek zůstane účinným. V zásadě svědčí proti slučitelnosti výše uvedeného omezení klauzule s článkem 6 směrnice skutečnost, že by prodejce nebo poskytovatel nebyl dostatečně odrazen od použití zneužívajících klauzulí.

106. Podle článku 3 směrnice 93/13 je klauzule považována za zneužívající, jestliže v rozporu s požadavkem dobré víry způsobuje významnou a neoprávněnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele. Toto ustanovení tak definuje jen abstraktní faktory, které vedou ke zneužívající povaze klauzule, jež nebyla individuálně sjednána [35]. V této souvislosti odkazuje čl. 3 odst. 3 směrnice na přílohu, ve které je uveden seznam klauzulí, jež mohou být prohlášeny za zneužívající. Bod 1 písm. q) tohoto seznamu uvádí klauzule, které zbavují spotřebitele možnosti podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, a zejména tím, že požadují, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nepřiměřeně omezují důkazy, které má spotřebitel k dispozici, nebo mu ukládají důkazní břemeno, které by podle použitelných právních předpisů mělo příslušet druhé smluvní straně. Tento seznam slouží nicméně jen jako příklad a není taxativní [36]. Zneužívající povaha určité smluvní klauzule se totiž posuzuje podle článku 4 směrnice 93/13 při zohlednění povahy zboží nebo služeb, které jsou předmětem smlouvy, a všech okolností, které provázely uzavření smlouvy. V této souvislosti je třeba hodnotit i důsledky, které může mít klauzule v rámci práva použitelného na smlouvu. To vyžaduje přezkum vnitrostátního právního systému [37].

107. Na základě uvedeného rámce práva Unie se Soudní dvůr v případě žádosti o rozhodnutí o předběžné otázce omezuje na to, že vykládá obecná kritéria použitá zákonodárcem Unie pro vymezení pojmu „zneužívající klauzule“. Je věcí vnitrostátních soudů, aby při zohlednění těchto kritérií posoudily zneužívající povahu klauzule. Jak Soudní dvůr opakovaně objasnil ve své novější judikatuře, platí toto rozdělení úkolů i pro posouzení klauzulí o výlučné místní příslušnosti [38].

108. Jak vyplývá z ustálené judikatury Soudního dvora, vnitrostátní soud musí při

35 — Rozsudek Soudního dvora ze dne 1. dubna 2004, Freiburger Kommunalbauten (C-237/02, Recueil, s. I-3403, bod 19).

36 — Tamtéž, bod 20.

37 — Tamtéž, bod 21.

38 — Viz rozsudky Soudního dvora ze dne 4. června 2009, Pannon (C-243/08, Sb. rozh. s. I-4713, bod 42 a násl.), a ze dne 9. listopadu 2010, VB Pénzügyi Lízing (C-137/08, Sb. rozh. s. I-10847, bod 42 a násl.). V těchto rozsudcích se Soudní dvůr odchýlil od svého stanoviska zastávaného v rozsudku ze dne 27. června 2000 (Océano Grupo Editorial a Salvat Editores, C-240/98 až C-244/98, Recueil, s. I-4941, bod 21 a násl.), podle kterého Soudní dvůr může provést konečné posouzení klauzule o soudní příslušnosti i tehdy, když se jedná o klauzuli, která je výhodná výlučně pro poskytovatele nebo prodávajícího, aniž zavádí protiplnění ve prospěch spotřebitele, protože nezávisle na druhu smlouvy zpochybňuje účinnost soudní ochrany práv, která přiznává směrnice 93/13 spotřebiteli.

posouzení zneužívající povahy klauzulí o výlučné místní příslušnosti soudu zohlednit, že spotřebiteli mohou vzniknout nepřiměřeně vysoké výdaje na dostavení se k soudu, pokud je dotyčný soud daleko od bydliště spotřebitele a jedná se o spor týkající se nižších částek. Za těchto okolností může totiž klauzule o výlučné místní příslušnosti ztížit dostavení se spotřebitele k soudu, a vést ho dokonce k tomu, aby se vzdal všech možností podat žalobu k soudu nebo všech možností hájit svá práva [39].

109. V projednávaném případě se však nejedná o spor týkající se nižších částek, ale o spor týkající se vysoké částky, a sice 4 383 584,60 Kč spolu s úroky z prodlení. Proto není možné z poměru mezi hodnotou sporu a náklady, které díky klauzuli o místní příslušnosti vzniknou spotřebiteli v souvislosti s dostavením se k soudu, vyvozovat, že je již fakticky vyloučena možnost podat žalobu k soudu.

110. Nicméně předkládající soud bude muset při posouzení zneužívající povahy takové klauzule o místní příslušnosti, o jakou se jedná v projednávaném případě, zohlednit, že taková klauzule umožňuje prodávajícímu nebo poskytovateli soustředit všechny spory týkající se jeho podnikatelské činnosti k jedinému soudu, který není soudem, v jehož obvodu se nachází bydliště spotřebitele. I když to v projednávaném případě nevede k faktickému vyloučení možnosti podat žalobu, může to přesto ztížit dostavení se spotřebitele k soudu a zvýšit jeho náklady. Dále může taková klauzule organizačně usnadnit dostavení se prodávajícího nebo poskytovatele k soudu, které se zároveň stane méně nákladným [40].

v) Závěr

111. Jako první dílčí závěr je třeba konstatovat, že dohody o mezinárodní příslušnosti ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001 mohou konkludentně vyplývat i z dohod o místní příslušnosti soudu, pokud to odpovídá vůli stran, což musí zjistit vnitrostátní soud.

39 — Rozsudky Océano Grupo Editorial a Salvat Editores (již uvedený v poznámce pod čarou 38, bod 22); Pannon (již uvedený v poznámce pod čarou 38, bod 41) a Pénzügyi Lízing (již uvedený v poznámce pod čarou 38, bod 54).

40 — Rozsudky Océano Grupo Editorial a Salvat Editores (již uvedený v poznámce pod čarou č. 38, bod 23) a Pénzügyi Lízing (již uvedený v poznámce pod čarou č. 38, bod 55).

112. Zadruhé má nezávaznost dohody o místní příslušnosti z důvodu své zneužívající povahy ve smyslu čl. 3 odst. 1 a článku 6 směrnice 93/13 vliv na účinnost takové konkludentně sjednané dohody o mezinárodní příslušnosti jen tehdy, když to vyplývá z vůle smluvních stran, z čehož zpravidla nelze vycházet.

c) K zohlednění soudu místa, kde má spotřebitel bydliště, ve smyslu čl. 16 odst. 2 nařízení č. 44/2001

113. Pokud předkládající soud nemůže opřít svou mezinárodní příslušnost o dohodu o mezinárodní příslušnosti mezi žalobkyní a žalovaným v původním řízení, bude muset dodržet požadavky čl. 16 odst. 2 nařízení č. 44/2001. Podle tohoto ustanovení může být proti spotřebiteli podána žaloba pouze u soudů členského státu, na jehož území má spotřebitel bydliště. Z toho vyplývají pro vnitrostátní soud dva požadavky – jeden, který zakládá jeho příslušnost, a druhý, který jeho příslušnost vylučuje.

114. Zaprvé z tohoto ustanovení vyplývá, že vnitrostátní soud je mezinárodně příslušný, pokud má spotřebitel bydliště v členském státě soudu. Vnitrostátní soud tedy musí nejprve přezkoumat, zda má žalovaný bydliště na území jeho členského státu. Přitom použije podle čl. 59 odst. 1 nařízení č. 44/2001 své právo.

115. V této souvislosti vyvstává otázka, zda z okolností uzavření smlouvy, a zejména z klauzule, podle které je žalovaný povinen sdělit žalobkyni změnu bydliště, může vyplývat, že si smluvní strany jako bydliště dohodly bydliště žalovaného v okamžiku uzavření smlouvy. K tomuto je třeba nejprve konstatovat, že se určení bydliště žalovaného řídí podle čl. 59 odst. 1 nařízení vnitrostátním právem, a předkládající soud jej tedy musí v zásadě posoudit na základě tohoto práva. Předkládající soud ve svém předkládacím usnesení již uvedl, že žalovaný v původním řízení nemá bydliště na území České republiky. V každém případě se mi názor, podle kterého se z povinnosti sdělit změnu bydliště vyvozuje dohoda o změně bydliště, jeví jako jen stěží slučitelný s požadavky práva Unie. V rozsahu, v němž se jedná o klauzuli, která spadá do působnosti

směrnice 93/13, by takový přístup nebyl slučitelný zejména s požadavkem jasnosti a srozumitelnosti podle článku 5 směrnice 93/13.

116. Dále z čl. 16 odst. 2 nařízení č. 44/2001 vyplývá, že soud členského státu není mezinárodně příslušný, pokud má spotřebitel bydliště v jiném členském státě. Proto bude muset předkládající soud dále přezkoumat, zda má žalovaný v původním řízení bydliště v jiném členském státě.

117. Při tomto přezkumu musí soud podle čl. 59 odst. 2 nařízení použít právo příslušného členského státu.

118. Z článku 26 odst. 1 nařízení navíc vyplývá, že předkládající soud musí provést tento přezkum bez návrhu. Toto ustanovení sice stanoví povinnost přezkumu i bez návrhu jen pro případ, že má žalovaný bydliště na území jednoho členského státu. Cíl ochrany v tomto ustanovení nicméně vyžaduje, aby se z takové povinnosti vycházelo tak dlouho, dokud předkládající soud nedospěje k přesvědčení, že žalovaný nemá bydliště v jiném členském státě.

119. Nařízení neobsahuje další výslovné požadavky ohledně provedení tohoto přezkumu. Otázky, zda je třeba skutečnosti relevantní v této souvislosti zjistit bez návrhu, zda lze žalobkyni ulehčit dokazování, že žalovaný nemá bydliště v jiném členském státě, a kdy dokazování pokročilo do té míry, že předkládající soud může považovat za prokázané, že spotřebitel nemá bydliště v jiném členském státě, bude muset předkládající soud zodpovědět podle příslušného použitelného vnitrostátního práva [41].

120. Předkládající soud musí nicméně za použití vnitrostátního práva zajistit, že čl. 16 odst. 2 nařízení č. 44/2001 bude mít požadovanou účinnost. V této souvislosti je třeba zejména zohlednit cíl tohoto ustanovení, kterým je chránit spotřebitele před tím, aby byl žalován před soudy jiného členského státu, než ve kterém má bydliště. Dále je třeba mít na paměti, že v případě, jako je ten projednávaný, žalovaný opatrovníka nezmocnil a opatrovník od něj rovněž neobdrží žádné

41 — Queirolo, I., v: Mangus, U., Mankowsky, P. (již uvedený v poznámce pod čarou 22); Mankowsky, P., v: Rauscher, T. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), článek 26 bod 5.

informace. V takovém případě není vnitrostátní soud vázán údaji poskytnutými žalobcem. Nebude moci bez přezkoumání převzít údaje ze spisu a bude se muset zabývat skutečnostmi vzbuzujícími u něj podezření, že by přece jen nemusel být mezinárodně příslušný [42].

121. Pokud nemůže předkládající soud s jistotou požadovanou příslušným vnitrostátním procesním právem vycházet z toho, že spotřebitel nemá bydliště v jiném členském státě, pak se bude muset podle čl. 26 odst. 1 nařízení č. 44/2001 prohlásit z úřední moci za nepříslušný. To platí i tehdy, když soud podle takového ustanovení, jako je § 29 odst. 3 OSŘ, ustanovil žalovanému opatrovníka.

d) K článku 4 odst. 1 nařízení č. 44/2001

122. Pokud se soud přesvědčí, že žalovaný v původním řízení nemá bydliště ani v České republice, ani v jiném členském státě, pak vyvstává otázka, podle kterých kritérií se v takovém případě určí mezinárodní příslušnost.

123. *De lege ferenda* se v této souvislosti nabízejí různé možnosti. Bylo by myslitelné se zaměřit na obvyklý pobyt žalovaného, a nikoliv na jeho bydliště nebo vyjít v nouzovém případě z příslušnosti soudů dotyčného členského státu [43]. *De lege lata* se mi nicméně zdá, že takový případ je upraven v čl. 4 odst. 1 nařízení č. 44/2001. Podle tohoto ustanovení se mezinárodní příslušnost soudu každého členského státu určuje podle jeho vlastních právních předpisů, nemá-li žalovaný bydliště na území některého členského státu.

124. Pokud se použije článek 4 nařízení č. 44/2001, pak je s pravidly pro určení příslušnosti stanovenými v nařízení slučitelné, jestliže předkládající soud ustanoví žalovanému opatrovníka podle takového ustanovení, jako je § 29 odst. 3 OSŘ, a prohlásí se na základě vnitrostátního práva za příslušný.

3. Závěr

125. V takovém případě, jako je projednávaný případ, je pokračování v řízení proti žalovanému slučitelné s pravidly pro určení příslušnosti stanovenými v nařízení

42 — Mankowsky, P., v: Rauscher, T. (již uveden v poznámce pod čarou 18), článek 26 bod 6.

43 — K možným názorům viz Staudinger, A., v: Rauscher, T. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), článek 59, bod 8; Kropholler, J. (již uvedený v poznámce pod čarou 18), článek 59 bod 9.

č. 44/2001 tehdy, když je předkládající soud příslušný buď na základě dohody o mezinárodní příslušnosti ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení, nebo je podle článku 4 nařízení příslušný podle vlastních právních předpisů. Použití článku 4 nařízení předpokládá, že předkládající soud dospěje po přezkumu bez návrhu provedeného podle čl. 26 odst. 1 nařízení k přesvědčení, že žalovaný nemá bydliště ani v jeho členském státě, ani v jiném členském státě.

C – *Dodržení práva žalovaného na obhajobu*

126. Při použití vnitrostátní právní úpravy, jako je § 29 odst. 3 OSŘ, musí být vedle pravidel pro určení příslušnosti stanovených v nařízení č. 44/2001 zohledněno i právo žalovaného na obhajobu. V této souvislosti je třeba rozlišit dvě konstelace.

127. V rámci první konstelace nedospěl soud v rámci přezkumu své příslušnosti k závěru, že žalovaný nemá bydliště v jiném členském státě. Tak tomu bude v případě, jako je projednávaný případ, zejména tehdy, pokud soud vyvozuje svou mezinárodní příslušnost z dohody ve smyslu čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001, aniž by zkoumal, kde má žalovaný bydliště. V této konstelaci bude muset předkládající soud zohlednit čl. 26 odst. 2 nařízení. Podle tohoto článku soud řízení přeruší, dokud nebude prokázáno, že žalovaný mohl obdržet žalobu v dostatečném předstihu, který mu umožnil přípravu na jednání před soudem, nebo že k tomu byly učiněny veškeré nezbytné kroky. Článek 26 odst. 2 nařízení se sice použije jen tehdy, pokud má žalovaný bydliště na území některého členského státu. Toto ustanovení je nicméně třeba při zohlednění jeho ochranného cíle z výše uvedených důvodů [44] vykládat tak, že předkládající soud musí požadavky tohoto ustanovení zohlednit tak dlouho, dokud nedospěje k přesvědčení, že žalovaný nemá bydliště v jiném členském státě.

128. Podle čl. 26 odst. 2 nařízení č. 44/2001 může soud v řízení pokračovat teprve tehdy, když žalovaný obdržel žalobu, a to v dostatečném předstihu, který mu umožnil připravit obhajobu. Cílem tohoto ustanovení je umožnit žalovanému účinnou obhajobu.

44 — Viz bod 118 tohoto stanoviska.

129. Doručení žaloby opatrovníkovi, který byl soudem žalovanému ustanoven bez jeho vůle a vědomí, v zásadě tyto podmínky nesplňuje [45]. Z výše uvedených důvodů [46] nebude v takovém případě obvykle účinná obhajoba žalovaného zajištěna.

130. Dále může předkládající soud podle čl. 26 odst. 2 nařízení č. 44/2001 pokračovat v řízení i tehdy, když byly učiněny veškeré nezbytné kroky, aby se žalovaný mohl hájit. Není tedy nezbytné, aby žalovaný skutečně obdržel žalobu takovým způsobem, aby se mohl účinně hájit. Článek 26 odst. 2 nařízení tedy v zásadě nebrání takovému vnitrostátnímu ustanovení, jako je § 29 odst. 3 OSŘ, podle kterého je žalovanému, jehož bydliště není známo, ustanoven opatrovník. Předkládající soud musí nicméně zajistit, aby předtím proběhla veškerá pátrání, která ukládá řádná péče, jakož i dobrá víra, aby se žalovaný našel [47]. V této souvislosti platí obdobné požadavky jako v případě přezkumu, který se má podle čl. 16 odst. 2 nařízení provést, zda má žalovaný bydliště v jiném členském státě. Na tomto místě chci proto odkázat na úvahy uvedené v bodě 116 a následujících tohoto stanoviska a zejména na jeho bod 120.

131. Takový výklad čl. 26 odst. 2 nařízení č. 44/2001 je slučitelný rovněž s právem žalovaného na obhajobu zakotveným v rámci primárního práva v čl. 47 odst. 2 Listiny. Doručení žaloby opatrovníkovi ustanoveného bez vůle a vědomí žalovaného sice zasahuje do práva žalovaného na obhajobu přiznaného článkem 47 odst. 2 Listiny. Tento zásah je ale odůvodněn právem žalobce na účinnou právní ochranu, které je chráněno podle čl. 47 odst. 1 Listiny [48]. Pokud by žalobce nemohl podat žalobu proti žalovanému, kterého nelze nalézt ani po provedení všech pátrání, která ukládá řádná péče a dobrá víra, pak by mohlo být právo žalobce na účinnou právní

45 — Podle Jenardovy zprávy (již uvedené v poznámce pod čarou 14, s. 40) je podmínkou, že předvolání došlo žalovanému osobně nebo do jeho bydliště. Naopak není nezbytné, aby se žalovaný skutečně o předvolání včas dověděl.

46 — Viz bod 81 tohoto stanoviska.

47 — Viz s. 40 Jenardovy zprávy (již uvedené v poznámce pod čarou 14).

48 — K předpokladům odůvodnění takového zásahu viz čl. 52 odst. 1 Listiny, jakož i rozsudek Soudního dvora ze dne 2. dubna 2009, Gambazzi (C-394/07, Sb. rozh. s. I-2563, bod 28 a násl.).

úpravu zcela zbaveno své podstaty. Navíc by to mohlo být zneužito tak, že osoba, které se bude chtít vyhnout žalobě, úmyslně opustí bydliště, respektive bude toto bydliště pravidelně měnit [49].

132. V druhé konstelaci se naopak čl. 26 odst. 2 nařízení přímo nepoužije. Tak je tomu tehdy, když předkládající soud nevyvozuje svou příslušnost z dohody o mezinárodní příslušnosti podle čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001, ale podle článku 4 nařízení z vlastních právních předpisů. Článek 4 nařízení předpokládá, že žalovaný nemá bydliště na území některého členského státu. Článek 26 odst. 2 nařízení se ale podle svého znění použije jen tehdy, pokud má žalovaný bydliště na území některého členského státu. V této souvislosti vyvstává otázka, zda má být čl. 26 odst. 2 nařízení s ohledem na právo obhajoby přiznané článkem 47 odst. 2 Listiny použit obdobně, nebo zda má být čl. 47 odst. 2 Listiny použit přímo [50].

133. Pro účely projednávaného případu není nicméně třeba se těmito otázkami zabývat podrobně. Článek 4 nařízení č. 44/2001 může být totiž použit jen tehdy, když předkládající soud předtím dospěl k přesvědčení, že tomu nebrání čl. 16 odst. 2 tohoto nařízení. V této souvislosti bude muset předkládající soud provést přezkum, který byl již popsán v bodě 116 a následujících tohoto stanoviska a zejména v jeho bodě 120. Tento klade srovnatelné požadavky jako čl. 26 odst. 2 nařízení nebo čl. 47 odst. 2 Listiny. Předkládající soud tak splní požadavky těchto ustanovení již v souvislosti se zjišťováním místa bydliště.

49 — Queirolo, I., v: Magnus, U., Mankowski, P. (již uvedeno v poznámce pod čarou 22), článek 26 bod 20.

50 — Působnost základního práva Unie by měla být dána v případě, jako je projednávaný případ, ve kterém státní příslušník jednoho členského státu využil práv volného pohybu, která jsou mu zaručena. Použití čl. 47 odst. 2 Listiny by neměl bránit její čl. 51 odst. 1, podle kterého jsou základními právy vázány pouze orgány EU a členské státy. V projednávaném případě se totiž jedná o právo na přístup ke spravedlnosti, a tedy o vztah občana a soudů členského státu.

VII – Závěry

134. Na základě výše uvedených úvah navrhuji Soudnímu dvoru, aby na předběžné otázky odpověděl následovně:

„1. Použití pravidel pro určení příslušnosti stanovených v nařízení Rady (ES) č. 44/2001 ze dne 22. prosince 2000 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech předpokládá, že existuje situace, ve které si může vnitrostátní soud klást otázky ohledně své mezinárodní příslušnosti. Z takové situace je možné vyjít v takovém případě, jako je projednávaný případ, ve kterém je k soudu jednoho členského státu podána žaloba proti státnímu příslušníkovi jiného členského státu, který měl v minulosti bydliště v členském státě soudu, ale jehož současné bydliště není soudu členského státu známo.

2. Nařízení č. 44/2001 v zásadě nebrání použití takové vnitrostátní právní úpravy, jako je § 29 odst. 3 českého Občanského soudního řádu, podle kterého může být žalovanému, jehož bydliště není známo, ustanoven opatrovník. Nicméně při jejím použití musí být zohledněny požadavky práva Unie, které vyplývají zejména z pravidel pro určení příslušnosti stanovených v nařízení č. 44/2001 a z práva žalovaného na obhajobu.

3. Článek 24 nařízení č. 44/2001 je třeba vykládat v tom smyslu, že se použije na věci spotřebitelských smluv ve smyslu kapitoly II oddílu 4 tohoto nařízení. Účast opatrovníka, který byl pro žalovaného ustanoven bez jeho vůle a vědomí, na řízení nepředstavuje nicméně účast žalovaného ve smyslu tohoto ustanovení, a nemůže tedy zakládat příslušnost soudu, u kterého se opatrovník řízení účastní.

4. Pokud z dohody o místní příslušnosti soudu vyplývá i vůle smluvních stran uzavřít konkludentní dohodu o mezinárodní příslušnosti soudů dotyčného členského státu, může taková konkludentní dohoda zakládat mezinárodní příslušnost soudu tohoto členského státu podle čl. 17 bodu 3 nařízení č. 44/2001. Nezávaznost dohody o místní příslušnosti z důvodu její zneužívající povahy podle čl. 3 odst. 1 a článku 6 směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách [zneužívajících klauzulích] ve spotřebitelských smlouvách nemá obvykle vliv na dohodu o mezinárodní příslušnosti, pokud z vůle smluvních stran nevyplývá něco jiného."